

Tatár György pontatlanságairól

VISSZHANG - LVI. évfolyam, 37. szám, 2012. szeptember 14.

2012. június 30-án a *galamus.hu*-n jelent meg Gerő András *Akadémikus antiszemitizmus* című írása, amelynek fő állítása szerint Romsics Ignác munkáiban a magyar történetírás antiszemita hagyományai lelhetők fel. Az írás vitát váltott ki, a *galamus.hu*-n *A Gerő András által kezdeményezett Romsics-vita írásai* dossziécímet kapta. A vita lassan két hónapja az *Élet és Irodalomban* is folyik. (Emlékeztetőül a korábbi írások a megjelenés sorrendjében: Karsai László: *Megjegyzések a Gerő-vitához*; Bojtár Endre: *Antiszemita vagy-e?*; Romsics Ignác: *Antiszemita vagyok-e?*; Ablonczy Balázs: *Teleki Pál antiszemitizmusáról*; Lévai Júlia: *Lépések egy oldalösvényről*; Babarczy Eszter: *Zsidók pedig vannak*; Gyáni Gábor: *Trianon versus holokauszt*; Ungváry Krisztián: *Horthy megítéléséről*; György Péter: *Trianon és holokauszt – a múlt jövője*; Tatár György: *Funkcionális antiszemitizmus*; Laczó Ferenc: *Összefonódó történetek*; Karsai László: *Antiszemiták, holokauszt, történelemhamisítók*; Kovács M. Mária: *Horthy megítéléséről*. A jövő héten Bojtár B. Endre és Szále László írását közöljük.)

A Romsics Ignác „antiszemitizmusával” kapcsolatos vitához az *ÉS* augusztus 24-i számában Tatár György *Funkcionális antiszemitizmus* címmel szólott hozzá. Tatár György nem titkolja, hogy „maradéktalanul egyetért” Gerő András, Bojtár Endre és mások Romsics Ignácot illető kritikájával. Én sem titkolom, hogy most már több mint 300 kollégámmal és történelemszerető olvasóval együtt azok közé tartozom, akik Gerő András és a vele egyetértők vádjait alaptalannak tartják. Az ellenérveket többen kifejtették, legalaposabban Zeidler Miklós, akinek augusztus 16-i cikke (*Szövegek és olvasatok*) a *galamus.hu*-n és a *Rubicon* honlapján egyaránt olvasható. Ezen ténynek a jelzéséért azonban nem ültem volna a számítógép elé. Hozzászólásra a Tatár György cikkében szereplő pontatlanságok, csúsztatások és vitatható megállapítások készítek. Vegyük sorra ezeket!

1. Tatár György azt írja, hogy „...Romsics egyetlen kritikusa sem állította, hogy Romsics antiszemita volna”. Ezzel szemben a tény az, hogy legalább ketten állították. Az egyik Gerő András maga volt, aki a lavinát elindító cikkében (*Akadémikus antiszemitizmus*) kétszer nevezte kollégáját antiszemitának. Egyszer – a Gerő András eljárásától amúgy a lehető leghatározottabban elhatárolódó – Gyáni Gábor mögé bújva, egyszer pedig a „baloldal antiszemitáinak” egyikeként azonosítva őt. Ez magyarázza a történészszakma elementáris erejű felháborodását, amelyet a *Rubicon* felhívásához csatlakozók névsora igen jól tükröz. Ha Gerő András mindössze annyit állított volna, hogy Romsics Ignác 5-600 oldalas könyveiben – amelyek között volt olyan, amelyet Gerő András méltatott! – akad néhány pontatlan és/vagy félreérthető megfogalmazás, senki sem kapta volna fel a fejét. Különösen nem akkor, ha ezen véleményének egy könyvismertetés vagy egy tanulmány formájában adott volna hangot valamelyik szakmai folyóirat hasábjain. Gerő Andrásnak azonban – és ismereteim szerint rajtam kívül ezt mások is így látják – nem ez, hanem Romsics Ignác megbélyegzése volt a célja. Feltehetőleg ezért választotta a szakmai fórumnak a legkevésbé sem nevezhető liberális internetes portált, és gyaníthatóan ezért esett olyan túlzásokba, amelyeket második cikkében (*Morális pánik*) már maga is feledtetni próbált. Ebben már valóban úgy fogalmaz, hogy nem Romsics Ignác az antiszemita, hanem egyes megfogalmazásai. A másik személy, aki Romsics Ignácot antiszemitának nevezte, Bojtár Endre volt. Az *ÉS*-ben megjelent július 27-i cikkében (*Antiszemita vagy-e?*) Bojtár Endre ugyanis szó szerint ezt írja: „Romsics, mint közszereplő, antiszemita”. Tatár György azt írja, hogy másokhoz hasonlóan ő sem tartja antiszemitának Romsicsot. Ez esetben viszont felvetődik a kérdés: ha nem tartja, akkor hogyan tud „maradéktalanul egyetérteni” Gerő Andrásal és Bojtár Endrével? És miért veszi egy kalap alá fulmináns támadásaikat, a Romsics Ignácot saját szavai szerint tisztelő Kovács M. Máriával? Utóbbi egy szakmai módon is tárgyalható kérdésben nem értett egyet

Romsics Ignáccal, az antiszemitizmus vádja azonban a részéről fel sem merült.

2. Tatár György szerint Romsics Ignác azt állítja, hogy a „sztálinista történészek” mint zsidók „...sérelemeik megtorlására tették tönkre a magyar történetírást”. Ha ez igaz lenne – folytatja Tatár György –, „...akkor nem volna szabad megállni épp ennél a foglalkozási ágánál”, hanem dokumentálni kellene, hogy a „zsidó származásúak”, akik „sérelemeket szenvedtek a zsidótörvények idején”, minden más területet is tönkretettek. Ezzel a gondolatmenettel két baj van. Az egyik, hogy Romsics Ignác nem Magyarország és nem is a zsidóság történetéről írt könyvet, hanem a magyar történetírás XIX–XX. századi történetéről. Tehát nem várható el tőle teljes társadalmi áttekintés. A másik, hogy természetesen sehol sem írta, s még csak nem is sugallta, hogy bárkik „...sérelemeik megtorlására tették tönkre a magyar történetírást”. Akadémiai székfoglalójában ezzel kapcsolatban mindössze annyit állít, hogy „Az ország 1947-től felgyorsuló erőszakos szovjetizálása nélkül, amit csak kevesen láttak előre, a magyar történetírás európai színvonalon és az európai tendenciákkal összhangban folytathatta volna munkáját. Ez annak ellenére feltehető, hogy a Moszkvából hazatért emigránsokkal, a korábban sérelemeket szenvedett fiatal zsidó származású történészekkel és a mindenkori karrieristákkal megerősödött kommunista történészcsoporthoz a kezdet kezdetétől támadta az ún. polgári történészeket” (*Rubicon*, 2011/5. 73. old.). Jóhiszemű vagyok, és azt feltételezem, hogy amennyiben Tatár György és mások egészében értelmeznék Romsics Ignác székfoglalóját, netán még a *Clio búvöletében* című könyvének VI. fejezetét is elolvasnák, s nem egyetlen mondatot citálnának unos-untalan, akkor maguk is rádöbbenének értelmezéseik megalapozatlanságára. Addig is, amíg ezt megteszik, megpróbálom összefoglalni számukra a lényegét: A magyar történetírás szovjetizálásában a Moszkvából hazatért kommunista emigránsok közül Romsics Ignác szerint négyen játszottak döntő szerepet: Révai József, Gerőné Fazekas Erzsébet, Andics Erzsébet és Nemes Dezső. Források és korábbi szakirodalmi munkák szerint, amelyekre Romsics is hivatkozik, közülük egyedül Révai volt zsidó származású. A hazai marxista történészek közül ketten emelkedtek ki: Molnár Erik és Mód Aladár. Úgy tudom, hogy egyikük sem esett a zsidótörvények hatálya alá. Az üldöztetést túlélő, fiatal zsidó származású történészek közül Romsics Ignác négyet nevesít: Zsigmond Lászlót, Pach Zsigmond Pált, Hanák Pétert és Spira Györgyöt. Bár ők ekkor még nem tartoztak az élvonalba, a történetírás gleichschaltolásából aktívan kivették a részüket, amit utóbb maguk is sajnáltak. Tiszteletre méltó őszinteséggel Spira György ezt már a *Századok* 1953. november 21-i kibővített ülésén elmondta. Bár Hanák Péter, aki – Pach Zsigmond Pállal együtt – ekkor még – mint Romsics írja – „...a koszos mundér nem létező becsületét védte” (*Clio búvöletében*, Osiris, Bp. 2011, 395. old.), utóbb önkritikusan nyilatkozott akkori működéséről. A rendszerváltoztatás után megjelent szellemi önéletrajzában például így: „Számot kell adnom arról is, hogy miért hagytam cserben kedves tanáromat, akitől négy féleven át hallgattam a reformkort és negyvennyolcat, amikor a Történettudományi Intézetben kiéleződött az »osztályharc«. Igaz, Kosáry Domokos és Benda Kálmán eltávolításának sem kezdeményezésében, sem eldöntésében nem volt, nem lehetett részem, de támogattam a pártakciót, mert én is úgy tartottam, hogy a »polgári befolyást« fel kell számolnunk, a polgári elemeket ki kell szorítanunk a történettudományból is.” (Hanák Péter: *Ragaszkodás az utópiához*. Liget Könyvek, Bp., é. n., 36–37. old.) Ennek az egész folyamatnak kétségkívül nagymértékű színvonalcsökkenés lett a következménye. Ezt nem Romsics Ignác találta ki, ez evidencia, amit bizonyítani sem kellene. Romsics Ignác azonban – többek között Berend T. Iván visszaemlékezésére hivatkozva – bizonyítja, csak el kellene olvasni a könyvét. Összegezve: Romsics Ignác tehát nem azt állítja, amit Tatár György a szájába ad, hanem azt, hogy a magyar történetírás és történelemoktatás 1947–48 utáni színvonalcsökkenéséhez a kommunista történészcsoporthoz különböző helyekről érkező képviselői különböző mértékben és különböző megfontolásokból tevőlegesen járultak hozzá. Ennek során semmilyen módon nem írja, hogy a folyamatot „zsidók” vagy akár „zsidó származásúak” vezényelték le, sőt világossá teszi, hogy nagyobb részben elszánt kommunisták és karrieristák cselekedtek így, akik mellett számszerűen és befolyásban kisebb csoportként találjuk az üldöztetések emlékét hordozó fiatalokat. És ezt eddig senki sem cáfolta.

3. Cikkének végén – Romsics Ignáctól részben függetlenül – Tatár György több vitatható állítást is tesz. Például azt, hogy az 1938 és 1941 közötti visszacsatolásokat „...arra használták fel, hogy kiirtassák a

magyar nyelvű zsidóság". A zsidótörvényeket és a halálba torkolló deportálásokat Tatár Györgyhöz hasonlóan a magyar történelem szörnyű tragédiájának tartom. Minden megszorító szerkezet használata nélkül azonban azt állítani, hogy „arra használták fel”, egyoldalúság. Ugyanis másra is felhasználták. Például infrastrukturális fejlesztésekre, a magyar nyelvű kulturális élet támogatására stb. Úgyhogy legalább egy „is” mindenképpen hiányzik a mondatból. Túlzásnak tartom azt is, hogy az I. világháború óta eltelt száz év története „katasztrofális züllésdiagnózisként” lenne jellemezhető. Hanyatlástörténeteket mindig lehet konstruálni, egyes műveiben ezt tette például Szekfű Gyula és Bibó István is, előbbi a reformkorig, utóbbi 1867-ig visszavezetve a bajok gyökerét. Ez esetben azonban nincs szükség történetírásra, amely minden korszakot a saját kontextusában ítél meg. Tetszik-e vagy sem Tatár Györgynek és másoknak, de a Horthy-korszakon belüli bethleni időszak igenis emelkedő fejezete volt a XX. századi magyar történelemnek. S talán annak is felfogható az 1945 és 1947 közötti demokratikus kísérlet, amellyel egy szuverenitásban erősen korlátozott Magyarország próbálkozott. S vitathatatlanul annak tekinthető 1956 őszének alig két hete. Vannak, akik úgy vélik – magamat nem sorolom közéjük –, hogy bizonyos szempontból talán még a megtorlások utáni Kádár-korszak is, a rendszerváltoztatás pillanata pedig bizonyosan.

4. A „szakmai” – de kimondható, hogy annak inkább csak látszó – megjegyzések között egy kifejezetten politikai is szerepel. Ebben azt állítja Tatár György, hogy a magyar parlamentben napjainkban „...többsége meg egyetértő ellenzéke is” van az olyan 1919 után kialakult antiszemita toposzoknak, melyek szerint a zsidóság és a kommunizmus azonosítható. Kérdem: milyen empirikus tudás, milyen konkrét kijelentések alapján állítható ez, illetve mi alapján állítja ezt a szerző? Magam fideszes politikustól illet még nem hallottam, a Jobbik pedig – ha képviselői mondtak is esetleg illet – ismereteim szerint nem alkot többséget.

A funkcionális analfabetizmus mintájára Tatár György a *Funkcionális antiszemizmus* címet adta dolgozatának, s anélkül, hogy ezt egyértelműen leírta volna, Romsics Ignácot is besorolja a funkcionális antiszemiták közé. Mindaddig, azonban amíg érvelése olyan pontatlanságokra épül, mint a fentiek, minősítésével sem Romsics Ignácnak, sem másoknak nem kell foglalkoznia.

P. S.: Végezetül Tatár György „Don-kanyar” felvetéséhez néhány mondat. Voltak olyan alakulatok, amelyek a munkaszolgálatra kötelezett zsidó orvosokat orvosként foglalkoztatták. A munkaszolgálatos alakulatok veszteségének több mint 95 százalékát a szovjet Vörös Hadsereg katonái okozták. Ők ugyanis a munkaszolgálatosokat is az ellenséges haderő katonáinak tekintették, ahogy az 1939. évi II. törvénycikk szerint azok is voltak. S akkor néhány számadatot is – annak ellenére, hogy az *ÉS* néhányszor ezek közlését már lehetővé tette a számomra -: 1941. június 26-a és 1942. december 31-e között a munkaszolgálatot teljesítők vesztesége: meghalt 1628 fő, eltűnt 160 fő, megsebesült 319 fő és hadifogságba esett 42 fő. Ebben benne foglaltatik a magyar királyi 2. honvéd hadseregben szolgáltak vesztesége is. S hogy alakultak ezek a számok 1943. január 1-je és 1943. december 31-e között (melyből január és február a szovjet támadás két hónapja)? Elesett, eltűnt, hadifogságba esett és megsebesült: 1943. január 19 284 fő, február 2003 fő, március 651 fő, április 922 fő, május 235 fő, június 47 fő, július 20 fő, augusztus 16 fő, szeptember 30 fő, október 15 fő, november 44 fő, december 41 fő. Mindösszesen 23 308 fő.